"بەشی نۆیەم"

(هەندێ ئەحکامی تایبەت بەژن ومێردایەتی و کۆتایی پێ هێنانی) .

خوای گەورە دەفەرموویت : ﴿ومن آياتِهِ أنْ خلَق لكُم من أنفُسِكُم أزواجاً لتسكُنوا إليها وجعلَ بينكُم مودةً ورحمةً إن في ذَلك لآياتٍ لقَومٍ يتفَكرونَ﴾ {سورة الروم:٢١} . وە هەروەها دەفەرموێت : ﴿وأنكِحوا الأيامى مِنكُم والصالِحين مِن عِبادِكُم وإمائِكُم إن يكُونوا فُقَراء يغنِهم الله مِن فَضلِهِ والله واسِع عَلِيم﴾ {سورة النور:٣٢} . ئیمامی ئیبن کثیر (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرمویت ئەمە فەرمانی خوای گەورەو میهرەبانە بەژن هێنان وە هەندێ لە زانایان بۆچوونیان لەسەر واجبێتی ژن هێنانە لەسەر کەسیك کە توانای هەبێت .

وەئەو فەرمودەیەشیان کردوە بە بەڵگەی بۆچوونەکەی خۆیان کە دەفەرموێت (یا معشر الشباب ، من استطاع منكم الباءة فليتزوج فانه أغضُ للبصر وأحصن للفرج ، ومن لم يستطع فعليه بالصوم فإنه لهُ وجاء)[1] واتە ئەی کۆمەڵی گەنجان کێ لە ئێوە توانای هەیە با خێزان دروست بکات ، چونکە ئەوە بەربەستێکە بۆ نەزەر تێکردن وەپارێزگاریەکە بۆ داوێن ، وەهەرچییەکتان نەی توانی با بەڕۆژوو بێت ٠ ڕۆژوو بۆ ئەو قەڵغانە ٠

هەروەها ئیبن کثیر(ڕەحمەتی خوای لێبێت) باسی ئەوە دەکات کە خێزان پێکەوەنان هۆکارێکە بۆ دەوڵەمەندی ، بەڵگەشی ئەو ئایەتەی خوای گەورەیە کە دەفەرمویت ﴿ ....إن يكُونوا فُقَراء يغنِهم الله مِن فَضلِهِ والله واسِع عَلِيم﴾ {سورة النور:٣٢} ، وە ئیمام ئەبوبەکر (ڕەزای خوای لەسەر بێت) دەفەرموێت : گوێ ڕایەڵی خوای گەورە بکەن لەوەی کەفەرمانی پێکردوون بۆ ژن هێنان ٠ ئەویش بەڵێنی خۆیتان بۆ جێبەجێ دەکات لەوەی کە دەوڵەمەندتان دەکات ٠ وەبەڕاستیش ئەمە لە بواری ژیاندا سەلمێنراوە کە زۆربەی ئەوانەی کە لە گەنجێتیاندا هەژار بوون دەبینین دوای خێزان پێکەوەنان زۆر بەرچاو باری ئابووریان باش دەبێت ٠ وە ئیبن مسعود (ڕەزای خوای لێبێت) دەفەرموێت " بە دوای دەوڵەمەندیدا بگەڕێیت لە ژن هێناندا دەیدۆزیتەوە " وەکو خوای گەورە دەفەرموێت ﴿ ....إن يكُونوا فُقَراء يغنِهم الله مِن فَضلِهِ والله واسِع عَلِيم﴾ {سورة النور:٣٢} . واتا ئەگەر ئەوان هەژار بن خوای گەورە لە رزقی خۆی دەوڵەمەندیان دەکات وەخوای گەورەش بەشی فراوانەو زاناشە بەسەر دروستکراوەکانیدا) ٠ وەئەم ئایەتەش بەر پەرچ دانەوەیە بۆ ئەو کەسانەی کەزۆر ڕۆئەچن لە مەسەلەی ئەوەی کە تواناایان نییە خێزان بەرن بەڕێوە ، بەڵکو وەکو هۆکارێکی تر ئەبێت موسوڵمان پشت بە خوای خۆی ببەستێت و خوای گەورەش دەوڵەمەندە ٠

شیخ الإسلام ئیبن تیمیە (ڕەحمەتی خوای لێبێت) لە (مجموع الفتاوي)دا بەرگی (٣٢) لاپەڕە (٩٠) دەفەرموێت : خوای گەورە حەڵاڵی کردووە بۆ موسوڵمانان کە ژن بهێنن یان ژن تەلاق بدەن ٠ وە حەڵاڵی کردووە بۆیان کە ژنی تەلاق دراو بخوازن ٠ وە حەڵاڵیشی کردووە کە خێزانی خۆیان کە تەلاقیان دا بوو مارە بکەنەوە بە مەرجێك دوای خۆیان شویان کردبۆوە ٠ بەڵام گاور لەسەر هەندێکیان ژن هێنانیان حەرام کردووە ، وە لەسەر هەندێکیشیان کە حەڵاڵ کردووە بەڵام لێیان حەرام کراوە کە تەلاقی بدات ٠ بەڵام جولەکە تەلاقیان حەڵاڵ کردووە ، بەڵام ئەگەر خێزانەکە شووی کردەوە دوای خۆی بە کەسێکی تر ئەگەر مێردی دووەمیشی بمرێت یان تەلاقی بدات لای جولەکە بە یەکجاری حەرام دەبێت ٠ کەواتە گاور تەلاقیان لا نیيە وەجولەکەش گەڕانەوەیان لا نیيە بۆ مێری یەکەم – بەڵام خوای گەورە هەردوکیانی بۆ موسوڵمانان حەڵاڵ کردووە .

---

[1] رواه البخاري (١١٩/٤) في الصوم ومسلم (١٤٠٠) في النكاح .

وە ئیمام ئیبن القیم (ڕەحمەتی خوای لێبێت) لە کتێبی (الهدي النبوي) بەرگی (٣) لاپەڕە (٤٩)دا چەند ڕوونکردنەوەیەکی جوان لەسەر سوودی جیماع باس دەکات کە یەکێکە لە ئامانجەکانی خێزان پێکەوەنانە ٠ دەفەرموێت لە بنچینەدا (جیماع) بۆ سێ مەبەست دانراوە :

یەکەم :- پاراستنی نەوەیە و بەردەوامیەتێتی تا ئەو کاتەی خوای گەورە کۆتایی بەم جیهانە دەهێنێت .

دووەم :- دەرچوونی ئەو ئاوەیە کە (مەنی)یە کە بە مانەوەی و هێشتنەوەی زیان بەلاشە دەگەیەنێت ٠

سێیەم :- وەرگرتنی چێژە وەلەزەت وەرگرتنە لەو نیعمەتەی کە خوای گەورە دایناوە هەروەها تێکەڵاوبوونێکی ڕۆحی-یە و خۆشەویستی پتەوتر دەکات ٠

هەروەها خێزان پێکەوەنان سوودی زۆر گەورەی هەیە ، گەورەترینیان بریتی‌یە لە :

١ : پارێزەرێکە لە زینا

٢ : وە هۆکارێکە بۆ نەکردنی نەزەر یان زۆر کەم کردنەوەی لەگەڵ تەقوادا

٣ : هەروەها زۆر کردنی نەوەیەو پاراستنێتی لە فەوتان

٤ : جگە لەوەی کە ئارامی لە نێوان ژن و مێردا دروست دەکات و ئاسودەیان دەکات

٥ : هەروەها بەهاوکاری هەردوو لا ئەتوانن خێزانێکی باش دروست بکەن کە خێزانیش بەردی بناغەی کۆمەڵگای موسوڵمانانە ٠

هەروەها سوودی ئەوەی هەیە کە مێرد هەڵئەستێ بە بەرپرسیارێتی خۆی کە بەخێو کردن و پاراستنی خێزانەکەی دەکەوێتە ئەستۆو بەر پرسیاری یەکەم دەبێت بۆ پەروەردە کردنێکی جوانی خێزانی و منداڵی وە ئافرەتیش ئەرکی کاری ماڵەوەی بە پلەی یەکەم لە سەر دەبێت ٠ وەهەڵئەسێت بەکارە ڕاستەکەی خۆی لە ژیاندا ، نەك ئەوەی کە دوژمنانی ئافرەت و کۆمەڵگا بانگەشەی بۆ دەکەن کە ئەبێت هاوشێوەی پیاو کاربکات لە دەرەوەدا ، وەئافرەتیان هێناوەتە دەرەوە لە ماڵەکەی خۆی ، وە دوریان خستۆتەوە لە کارە بنچینەییەکەی وە کۆمەڵە کارێکیان داوەتێ کە هی ئەو نی‌یە ، وە کارەکەی خۆیان داوەتە دەست یەکێکی تر ، بەوەش یاسای خێزان شێوێنراوە ، وە بەهەڵە تێگەیشتن و کێشە لە نێوان ژن و مێردا دروست بووە ٠ جاری وا هەبووە گەیشتۆتە ئاستی لێك جیا بوونەوە یان ژیانێکی ساردو سڕو بێ تام ٠ چونکە کە پیاو ئەو وزەیەی هەیەتی لە دەرەوەی ماڵ کار دەکات کە دێتەوە پێویستی بە کەسێکە بیحەوێنێتەوە پشوویەکی بۆ دروست بکات ٠ بەڵام کە ئافرەتیش خۆی کار بکات ئەوا خۆیشی ماندوو دەبێت زیاتر لە پیاو ئەوا لەم حاڵەتەدا کەسیان ناتوانێت وەکو پێویست ئەم کارە ئەنجام بدەن ئەمە وەکو تەنها نموونەیەکە لە خراپیەکانی کار کردنی ئافرەت لە دەرەوەی ماڵ ٠ تەنها لە چەند حاڵەتێکی پێویستدا و بە چەند مەرجێکی شەرعی نەبێت کە لەوەو پێش باسمان کرد ئافرەت بۆی هەبوو کار بکات بەڵام تابتوانرێت ماڵ چاکترین قەڵایە بۆ ئافرەت ٠

شێخ محمد الامین الشنفیطی لە تەفسیری (أضواء الیان) بەرگی (٣) لاپەڕە (٤٢٢)دا دەفەرموێت : ئەم بۆچوونە هەڵەیەی کە دوژمنانی دین دروستیان کردووە دژایەتی هەیە لەگەڵ وەحی خوای گەورەدا ، وەلەگەڵ شەرعەکەیدا وە لەگەڵ هەست و عەقڵیشدا ٠ بەوەی کەیەکسانی بخەنە نێوان ژن و پیاوەوە لە هەموو بوارەکانی ژیان دا و لە هەموو حوکمەکاندا ئەمە هەڵەو خراپی ئەوەی تێدایە کە شێواندن و تێکدانی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی تێدایە کە ئەمەش لای هەمووان ئاشکرایە و ناشاردرێتەوە ، مەگەر کەسێك مەبەستی نەبێت کە تێبگات ٠ وەئەگەر تێشگەیشتبێت لەبەر هەر مەبەستێکی دنیایی خۆی لێ هەڵە بکات بۆچی ؟ چونکە خوای گەورە وای گێڕاوە کە ئافرەت بە چەند سیفەتێکی تایبەتی دروست بکات ، کە گونجاو بێت بۆ بەشداری کردنی لە کۆمەڵگەدا بەزۆر شێواز کە غەیری ئەو نەتوانێت بەو شێوازە بەشداری بکات ، وەکو شوو کردنی و منداڵ بوونی و شیردانی وە بە خێوکردنی منداڵی بە سۆزی دایکایەتی نەك لە دایەنگاوە ئیش کردنی ناو ماڵی خۆی و ڕێز گرتنی

هاوسەری چەندەهای تر ٠ وەئەم خزمەتانەشی لە کۆمەڵگەی مرۆڤایەتیدا لە ناو ماڵی خۆیدا بە پارێزراوی و خوڕەوشتی جوانی و بەها بەرزەکانی مرۆڤایەتی کەمترنییە لە خزمەتی پیاو کە کار کردنێتی لە دەرەوەی ماڵ ٠ وەئەوەی ئەمڕۆ بیّ باوەڕەکان و شوێنکەوتەکانیان بانگەشەی بۆ دەکەن کەئافرەتیش وەکو پیاو ئەبێت بێتە دەرەوە بۆ کارکردن لەگەڵ پیاواندا ، لەگەڵ ئەوەشدا لە کاتی سك پڕی و شیردانیدا لە حالەتی (نیفاس)دا ناتوانێت هیچ کارێك بکات کە ناڕەحەتی تێدابێت کە ئەمەش بەئاشکرا لەبەر چاوەو سەلمێنراوە ، وەئەگەر هەردووکیان ژن و پیاو چوونە دەرەوە بۆ کارکردن ، ئەوا هەموو کارەکانی ناوماڵ سەنگی خۆی لەدەست دەدات و تێك دەچێت وەك ئاگابوون لە منداڵی بچووك یان شیردانی ئەوەی‌ا کەپێویستی بەشیرە ، یان ئامادەکردنی خواردن و خواردنەوە بۆ هاوسەری خۆی کە ئەو لە ئیش هاتەوە یان وەکو پێویست خۆڕاواندنەوەو خۆئامادەکردنی بۆ مێردی ٠ خۆئەگەر بوترێت یەکێك بەکرێ بگرێت بۆئەوەی لە جیٚی خۆی ئەو کارانە بکات ئەوا ئەو مرۆڤەشی کە زۆر جار ئەویش ئافرەت دەبێت وەکو ئەو ئافرەتە لە ماڵەوەدا دەمێنێتەوە کە ئەو ئافرەتە لیٚی ڕایکردەوە ئەوا هاوکێشەکە وەکو خۆی لێهاتەوە لەبەرئەوە با لە خوای گەورە بترسین ئەی خوشکی موسوڵمانم وە هەوڵبدە نەخەڵتێیت بەو بانگەشە فریودەرانە ، چونکە واقعی ئەو ئافرەتانەی کە فریویان خواردووە گەورەترین شاهێدن لەوەی کە ئەم فکرەیە تەنها بۆ چێژ وەرگرتن و هێنانە دەرەوەی ئافرەتە بۆ مەبەستە خراپەکانی خۆیان وەتاقی کردنەوەش باشترین وەڵامە ، وەچارەسەریش ئەی خوشکی موسوڵمان هەوڵ بدە بە ڕێزەوە کە ڕێگری نەکەیت لە شوکردندا تاوەکو گەنجیت و خوازراویت وە دوای مەخە بەبیانووی تەواو کردنی خوێندن یان کارکردنەوە چونکە مەرج نییە کە هەموو کاتێك ئەو کەسەی کەخۆت مەبەستت بێت هەموو کاتێك ئامادەبێت لە هەموو تەمەنێکدا وەژیان پیکەوەنانێکی ڕێزدار ئەوە بەختەوەری و ئارامی تۆی تێدایە ، وەئەوە جیٚی هەموو کارێك و خوێندنێك بۆ تۆ دەگرێتەوە٠ وەهەرچەندە کارو خوێندن بەرز بێت ناگەنە ئەو ژیانەی کە بەختەوەر بیت بەوەی کە خێزانێکی پڕ سۆزو خۆشەویستیت هەبێت ٠ چونکە ئەوانەی کە هەرچەندە خوێندنیان باش بێت بەڵام بە شوو نەکردنیان یان توشی هەڵە دەبن یان هەست بە کەمی و بۆشاییەکی گەورە دەکەن لە ژیاندا کەهەر واشە لە واقیعدا ٠ وەخۆت خەریك بکە بەکاروباری ناوماڵی خۆت و بەخێوکردن و پەروەردە کردنی منداڵەکانت ، چونکە ئەوە کاری ڕاستەقینەی تۆیە وەدوای غەیری ئەوە مەکەوە چونکە هیچ شتێك ناگات بەوە ، وەڕێگر مەبە لە ڕازی بوونت بەوەی کە کوڕێکی بەدین و بەڕەوشت بکەیتە هاوسەری ژیانی خۆت چونکە دڵسۆزترین کەسمان کە پێغەمبەرە (صلی الله علیه وعلى آله وسلم) وەسیەتمان بۆ دەکا و دەفەرموێت (إذا جائكم من ترضون دينه وخلقه فانكحوه ، إلا تفعلوا تكن فتنة فى الارض وفساد)[٢] رواه الترمذي وحسنه . واتە ئەگەر یەکێك هاتە خوازبێنی کچەکانتان کە دین و ڕەوشتیتان بەدڵ بوو ئەوا بیدەنێ و ڕێگر مەبن ئەگەر وانەکەن ئەوا خراپەو بەد ڕەوشتی لە زەویدا بڵاو دەبێتەوە ٠ بەڕاستی جوانی فەرمووە ئەوا تا ئێستا ئەنجامی سەرپێچی ئەم فەرموودەیەمان بینیوە و بیستووە کە چۆن خراپەکاری هەموو شوێنێکی گرتووە خوای گەورە بمانپارێزێت ٠

بابەت: وەرگرتنی بۆچوونی ئافرەت لە شووکردندا : -

ئەو ئافرەتانەی کە بە شوو دەدرێن لەسیٚ بەش بەدوور نین :

یەکەم : یان ئەوەتا منداڵەو کچە ٠

دووەم : یان ئەوەتا کچەو بەڵام تەمەنی گەورەیە ،

وەحاڵەتی ***سێیەم*** : ئەوەیە کە بێوەژن بێت ٠ وەبۆ هەر سیٚ حاڵەتەکە حوکمی شەرعی تایبەت بە خۆیان هەیە :

١: کچی منداڵ : ئەوەیە کە هیچ جیاوازییەك لەنێوان زانایاندا نییە کە باوکی بۆی هەیە بیدات بەشوو بەبیٚ ئیزنی خۆی ئەگەر داواکارەکەی موسوڵمان و ڕەوشت جوان بوو ، وەك چۆن ابو بکر (ڕەزای خوای لێبێت)عائیشەی کچی (ڕەزای خوای

---

[٢] الترمذي (١٠٨٥) ، السلسلة الصحيحة (١٠٢٢) .

لێبێت) مارە کرد لە پێغەمبەر (ﷺ) کە تەمەنی تەنها شەش ساڵان بوو وە لە نۆ ساڵیدا گواستیەوە (متفق علیه)وە بۆ ئەو تەمەنەش دیارە کە ئافرەت لە شوێنە گەرمەکاندا زوتر پێ ئەگات و باڵغ دەبێت .

هەروەها لە (المغنی) دا بەرگی (٦) لاپەرە (٤٨٧) ابن المنذر دەفەرموێت هەموو ئەوانەی کە زانیاریمان لێ وەرگرتوون کۆ دەنگن لەسەر ئەوەی کە باوك بۆی هەیە کە کچەکەی بدات بەشوو وەدروستە بەمەرجێك ئەگەر ئەو کەسە شایانی ئەوە بوو لە هەموو ڕوویەکەوە ٠

٢ : بەڵام کچێك کە باڵغ بوبێت بەشو نادرێت بەبێ ڕەزای خۆی نەبێت وە ڕازی بونیشی بەڵگەکەی ئەوەیە کە بێدەنگ بێت لەسەری ، بەوفەرموودەیەی کە دەفەرموێت (ولا تنكح البكر حتى تستأذن قالوا : یا رسول الله (ﷺ) فكيف إذنها قال : ان تسكت) (متفق علیه) واتا کچی بالغ بوو بەشو نادرێت تاوەکو ڕازی بوونی خۆی نەزانرێت ئینجا صەحابە (ڕەزای خوایان لێبێت) فەرمویان ئینجا چۆن بزانرێت کە ڕازیە : پێغەمبەریش (ﷺ) فەرمووی بەڵگەی ئەوەیە کە بێ دەنگ بێت ، لەبەرئەوە بە دڵنیاییەوە ئەبێت ڕازی بوونی خۆی وەربگیرێت ئەگەر ئەوەیشی کە ئەیدات بەشو باوکی بێت ئەمەش ڕاسترین بۆچوونی زانایانە ٠

هەروەها ئیبن القیم (ڕەحمەتی خوای لێبێت) لە کتێبی (الهدي النبوي)دا بەرگی (٥) لاپەڕە (٩٦)دا دەفەرموێت ئەمە وتەی زۆربەی زانایانی پێشینەیە ، وەمەزهەبی ابی حنیفە و ئیمام احمدە لە یەکێك لە ڕەئەکانیدا ، وەئەمەش وتەی ئەوانەیە کە شایەتیان بۆ دەدەین ، وە هیچ بۆچونێکی ترمان جگە لەمە نیە ٠ وەئەمەش یەك ئەگرێتەوە لەگەڵ حوکمی پێغەمبەردا (ﷺ) وەبەپێی فەرمان کردنی ئەوە ٠ تەواو

٣ : بەڵام بێوەژنی تەمەندار نادرێت بەشو ئیلا بە ڕەزامەندی خۆی نەبێت ، وە ڕازی بوونیشی ئەبێت بەوتن بێت بە پێچەوانەی کچەوە کە بێدەنگی بوو چونکە کچ زۆر جار لایەنی شەرم کردنی زیاترە .

هەر شێخ ابن قدامة لە (المغنی)دا بەرگی (٦) لاپەڕە (٤٩٣)دا دەفەرموێت هیچ جیاوازیەك لەنێوان وتەی زانایاندا نازانین کە هەبێت لەوەی کە ڕازی بوونی بێوەژن بەوتەیە بۆ دەربڕینی بۆچونەکەیەتی چونکە زمان هۆکاری دەربڕینی ئەوەیە کە لە دڵدایە وەهەر زمانە کە حسابی بۆ دەکرێت لە هەموو شوینێکدا کە جێی ڕەئی وەرگرتن بێت ٠

هەروەها شێخ الاسلام إبن تیمیة (ڕەحمەتی خوای لێبێت) لە (المجموع الفتاوی)دا بەرگی (٣٢/٣٩/٤٠)دا دەفەرمویت : بە نیسبەت ئافرەتەوە بۆ کەس نیە کە بەبێ پرسی خۆی بیدات بەشوو هەروەك پێغەمبەر (ﷺ) خۆی فەرمانی بەوە کردووە ، ئەگەر ئافرەتەکە پێی ناخۆش بوو ، ئەوا زۆری لێ ناکرێت مەگەر کچی تەمەن منداڵ بێت ئەوا باوکی دەتوانێت بیدات بەشوو بەکەسێکی شایستە ، بەڵام باڵغ بووی بەتەمەن (بێوەژن) ئەوا دروست نیە بدرێت بەشوو بێ پرسی خۆی و ڕازی بوونی لەسەری ٠ ئەمە نە بۆ باوك و نە بۆ غەیری ئەویش دروست نیە بە کۆدەنگی موسوڵمانان ، هەروەها کچی باڵغیش بۆ غەیری باوك و باپیر دروست نیە بەبێ پرسی خۆی بەشووی بدات ئەمەش بەکۆ دەنگی زانایانە ٠ بەڵام باوك یان باپیری پرسی پێ دەکەن ٠

وەزانایان بۆچوونی جیاوازیان هەیە لە ئیزن وەرگرتنەکەدا ئایا واجبە یان کارێکی خوازراوە (مستحبە)؟ وە وتەی بەهێز ئەوەیە کە واجبە ، هەروەها واجبە لەسەر ئەو کەسەی کە بەرپرسیاری ئافرەتەکەیە کە لە خوا بترسێت و بزانێت لە کێی مارەدەکات و ئەیدات بە چ کەسێك ، وەسەیر بکات بزانێت ئەیدات بە کەسێك کە شایستەیە لە ڕووی دین و ڕەوشت و بەر پرسیارێتیەوە یان نا چونکە ئەبێت لەبەر سوود و قازانجی ئافرەتەکە ئەو کەسە پەسەند بکات نەك بۆ سوود و قازانجی خۆی ، چونکە بەڕاستی ئەوە ئەمانەتێکە لە ئەستۆیداو بەرپرسیارە لێی لە دنیاو قیامەتدا ٠ کە بەداخەوە لەم ڕۆژگارەی ئەمڕۆدا زۆر جار تەنها لایەنی ماڵ و سەروەت بە گرنگ گیراوە کە ئەوەش کارێکی زۆر هەڵەیە و زۆربەی جار حاڵەتی نەویستراوی لێ ئەکەوێتەوە ٠

بەمەرج وەرگرتنی ئامادەبوونی (سەرپەرشتیکەری) ئافرەت لە بەشوداندا و حیکمەتەکەی:-

ڕێپێدانی ئافرەت لە شووکردندا بەو مانایە نییە کە بە ئارەزووی خۆی هەرکەسێکی ویست شووی پێ بکات ئەگەر لەو شووکردنەشدا و لەو هەڵبژاردنەی خۆیدا زیانی بۆ سەر کەس و کاری و خێزانی هەبوو ، بۆیە دەبێت سەرپەرشتیکارێکی خۆی سەرپەرشتی بکات لەو کارەیدا، وە عەقدی شوکردنەکەی لە ئەستۆدایە ٠ وەنابێت خۆی عەقدی مارەکردنی خۆی ببەستێت ، ئەگەر وابوو ئەوا ئەو عەقدە بەتاڵە و بێ بنچینەیە ، هەروەك لە سوننەتدا هاتووە، کە خاتوو عائیشە (ڕەزای خوای لێبێت) بۆمان دەگێڕێتەوە کە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی (أيما أمراءة نكحت نفسها بغير إذن وليها فنكاحها باطل ، فنكاحها باطل فنكاحها باطل)[٣] قال الترمذي حديث حسن (واتە هەر ئافرەتێك خۆی عەقدی خۆی بەست بۆ مارەکردنی خۆی بەبێ پرسی سەرپەرشتیکاری ڕاستەقینەی خۆی ئەوا ئەو عەقدە بەتاڵە تا سێ جار ئەمەی دووبارە کردەوە)بۆ زیاتر دڵنیایی لە ئەو حوکمەوە لە هەرچوار(سنن) دا هاتووە کە دەفەرموێت (لا نكاح الا بولی)واتە هیچ مارە بڕینێك دروست نییە بەبێ سەرپەرشتکاری ئافرەت (ولی أمر) هەردوو فەرمودەکە و ئەوانەشی کە هەمان واتایان هەیە بەڵگەن لەسەر ئەوەی کە مارە بڕین دانامەزرێت بەبێ سەرپەرشتکاری ئافرەت (واتە وەلی أمر) چونکە بنچینە لە قەدەغەکردندا بۆ دانەمەزراندنی ئەو کارەیە ٠ هەر ئیمامی الترمذی دەفەرموێت ، ئەمە ئەهلی عیلم کاریان لەسەر کردووە لەوانە ئیمامی عمر و علی و ئیبن عباس و ئەبو هورەیرەوە و جگە لە مانەش (ڕەزای خوا لەسەر هەموویان بێت)، وەهەر ئەمەش ڕەئی فەقیهەکانی تابعینیش بووە کە فەرمویانە : مارە بڕین نییە بەبێ(وەلی ئەمر) ، وە وتەی ئیمامی شافعی و ئیمام احمد و اسحاق ، بڕوانە (المغنى) بەرگی ٦ لاپەڕە ٤٤٩ ٠

بابەت :-

حوکمی لێدانی دەف بۆ ئافرەتان لە کاتی ڕاگەیاندنی مارە بڕیندا :--

لێدانی دەف بۆ ئافرەتان کارێکی خوازراوە (مستحب)ە تاوەکو بزانرێت و ئاشکرا بکرێت ئەو ژن هێنانە ، وەئەمەش لە نێوان ئافرەتان خۆیاندا ئەبێت ، وەنابێت تێکەڵاو بکرێت لەگەڵ مۆسیقادا ، وەیان هیچ ئامێرێکی تر ، وەیان ئافرەتێکی گۆرانی بێژ لەگەڵیدا گۆرانی بڵێت ، بەڵام هیچی تێدا نییە ئەگەر سرودی تێدا بوترێت بەو بۆنەیەوە بەڵام نابێت پیاوان گوێیان لە دەنگیان بێت ٠ پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت (فصل مابين الحلال والحرام الدف والصوت فى النكاح) ٠ رواه الخمسة الا أبا داود ، وحسنه الترمذى ، واتە (جیاوازی نێوان حەڵاڵ و حەرام دەف لێدان و دەنگی سرودە بۆ ئافرەتان) ئیمامی شوکانی لە (نيل الاوطار) دا بەرگی (٦) لاپەڕە (٢٠٠)دا دەفەرموێت ئەم فەرمودەیە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە دروستە لە ژن هێناندا لەدەف بدرێت وەسرود بوترێت وەکو نمونەی ئەوەی کە بوترێت (أتيناكم أتيناكم) واتا واهاتین بۆ لاتان واهاتین بۆ لاتان ، وەهاوشێوەی ئەمە نەك بەگۆرانیەك کە هەست ببزوێنێت بۆ خراپە وەوەسفی لاشەی ئافرەت و خراپە کاری تێدا بێت چونکە ئەمە لەم کاتەدا حەرام کراوە هەروەك چۆن لە کاتەکانی تریشدا حەرامە ٠ هەروەها لەکاتی ژن هێناندا ئەو تێکەڵاو کردنانەی کە ئەنجام ئەدرێت لە هۆڵەکاندا یان لە شوێنی تردا بەڕاستی هەرکەسێك هۆکاری بێت یان لە دەسەڵاتیدا بێت ئەنجام نەدرێت و بێدەنگ بێت لێی ئەوا بە پلەی یەکەم ئەو هەموو تاوانەی ئەکەوێتە سەرشان ئینجا ئەو خەڵکەی کە بەشداری ئەو هەموو بێ فەرمانیەی خوای گەورە و پیغەمبەری خوا دەکەن (ﷺ)٠

خوشکی موسوڵمان هەوڵ بدە ڕۆنەچیت و ئیسراف نەکەیت لە کڕینی ئاڵتون و جل و بەرگدا بۆ کاتی ژن هێنان چونکە ئەم کارە لەو ئیسرافانەیە کە خوای گەورە قەدەغەی کردووە وە پێشی ڕاگەیاندوین کە ئەنجام دەرانی ئەم کارەی خۆش

---

[٣] رواه أحمد (١٦٦/٦) وأبو داود (٢٠٨٣) في النكاح والترمذي (١١٠٢) في النكاح وقال هذا حديث حسن . والحاكم (١٦٨/٢) وقال هذا حديث صحيح على شرط الشيخين .

ناوێت وەکو دەفەرموێت ﴿..... ولاَ تسرِفُواْ إنه لاَ يحِب الْمسرِفِين﴾ {سورة الأنعام:١٤١} ٠ چاك وایە لە هەموو کارەکانماندا مام ناوەند بین ٠

واجبێتی گوێڕایەڵی ئافرەت بۆ هاوسەرەکەی و حەرامێتی سەرپێچی کردنی : –

پێویستە لەسەرت خوشکی موسوڵمان کە گوێڕایەڵی هاوسەری خۆت بکەیت لە هەموو کارێکی چاکدا ٠ لە ئەبو هورەیرەوە (ڕەزای خوای لێبێت) گێڕدراوەتەوە کە فەرموویەتی پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی (إذا صلت المراءة خمسها ، وصامت شهرها وحَصنت فَرجها ، وأطاعت بَعْلها ، دَخَلَت من اى ابواب الجنة شاءت)[٤] ٠ (واتە ئەگەر ئافرەت هەر پێنج نوێژە فەرزەکانی کرد ، وە مانگی ڕەمەزان بە ڕۆژو بوو ، وە داوێنی لە خراپە کاری پاراست ، وە گوێڕایەڵی هاوسەرەکەی کرد ئەوا لە هەر دەرگایەکی بەهەشتەوە ویستی دەچێتە بەهەشتەوە) ٠ وە هەر لە ئەبو هورەیرەوە (ڕەزای خوای لێبێت) دەفەرموێت کە پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی (لا يحل لإمراة ان تصوم وزوجها شاهد إلا بإذنه ، ولا تأذن فى بيته إلاّ بإذنه)[٥] ٠ واتە بۆ هیچ ئافرەتێك حەلالْ نىیە کە بە ڕۆژو بێت و هاوسەرەکەی ئامادەبێت مەگەر بە ڕەزامەندی هاوسەرەکەی خۆی بێت ، وە ڕێگای کەس نەدات بچێتە ماڵەکەی مەگەر بە ڕەزامەندی هاوسەرەکەی خۆی نەبێت ٠ دیارە ڕۆژووەکە مەبەست تیایدا ڕۆژوی سوننەتە نەك فەرزی ڕەمەزان ٠ وە هەر لە ئەبو هورەیرەوە (ڕەزای خوای لێبێت) بۆمان دەگێڕێتەوە لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) کە دەفەرموێت (اذا دعا الرجل امراته الى فراشه ، فلم تاته فبات غضبان عليها ، لعنتها الملائكة حتى تصبح)[٦] ٠ واتە ئەگەر پیاو خێزانەکەی بانگ کرد بۆ سەر جێگاو خێزانەکەی ڕازی نەبوو ، هاوسەرەکەی تورەبوو لىَ تا بەیانی ئەوا مەلائیکەت نەفرینی لیَ ئەکەن تاوەکو ڕۆژ ئەبێتەوە ٠ وەلە روایەتی البخاری و مسلم دا ٠ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی : (والذي نفسي بيده ما من رجل يدعوا امراته الى فراشه ، فتأبى عليه الا كان الذي في السماء ساخطا عليها حتى يرضى عنها) البخاري ومسلم . واتە سوێند بەو خوایەی کە ژیانی منی بەدەستە ، هیچ پیاوێك نىیە کە خێزانەکەی بانگ بکات بۆ جیماع و ئەویش ڕازی نەبێت ، ئیلا خوای گەورە تورە دەبێت لىَ تاوەکو هاوسەرەکەی لىَ ڕازی دەبێتەوە ٠

(تێبینی : – دیارە ئەم ڕازی نەبوونەی ئافرەت ئەگەر هۆکارێکی شەرعی نەبێت کە ڕێگر بێت وە دەبێت پیاو ئاگای لەو حاڵەتانە بێت وەکو نەخۆشی و هەموو عوزرێکی شەرعی تر کە ڕێگربن) ٠

وەلەو مافانەی تری پیاو بەسەر ئافرەتەوە ئەوەیە کە سەرپەرشتی ماڵ و منالی بکات وە لەماڵ نەچێتە دەرەوە بەبیَ ڕەزامەندی هاوسەری ، وەك پێغەمبەرمان (ﷺ) دەفەرموێت : (المراة راعية فى بيت زوجها ومسؤلة عن رعيتها)[٧] ٠ واتە ئافرەت وەك شوان لە ماڵی مێردیدا و بەرپرسیارە لەوەی کە لەبەر دەستیدایە ٠ وەپێویستە کە کارەکانی ناوماڵی خۆی جیَ-بەجیَ بکات بە پیَی توانا ٠ چونکە بەڕاستی بە هەردوولا ئەتوانن ژیانێکی پڕ کامەرانی بۆخۆیان و ماڵ و منداڵیان دروست بکەن ٠

وەشێخ الإسلام ابن تيمية (ڕەحمەتی خوای لێبێت) لە (مجموع الفتاوى)دا بەرگی (٣٢) لاپەرە (٢٦٠ – ٢٦١)دا دەفەرموێت کە خوای گەورە دەفەرموێت ﴿ ... فَالصالِحات قَانِتات حافِظَات للْغيبِ بِما حفِظَ اللّه ..... ﴾ {سورة النساء:٣٤} .

ئەوە ئەگەیەنێت کەبۆ ئافرەت واجبە گوێڕایەڵی هاوسەرەکەی بکات بەگشتی لە کارئاسانی بۆکردن و ئەگەر سەفەری کرد سەفەر کردن لەگەڵیداو پاراستنی نهێنیەکانی و قەناعەت بوونی و زۆری تریش کە لە سوننەتی پێغەمبەردا (ﷺ) بەوردی هاتووە ٠هەروەها زانای پایەبەرز ئیبن القيم (ڕەحمەتی خوای لێبێت) لە (الهدى) بەرگی (٥) لاپەڕە (١٨٦ – ١٨٩)دا

---

[٤] أحمد (١٦٦١) ، صحيح الجامع (٦٦٠) .
[٥] متفق عليه . رواه البخاري (٩/٢٩٣) في النكاح ومسلم (١٠٢٦) في الزكاة ، وأبو داود (٢٤٥٨) في الصوم .
[٦] متفق عليه . رواه البخاري (٩/٢٩٣-٢٩٤) في النكاح ، ومسلم (١٤٣٦) في النكاح .
[٧] البخاري (٥١٨٨) ، مسلم (١٨٢٩) ، الترمذي (٢٥٥٤) ، أحمد (٢/٥) .

دەفەرموێت : ئەوانەی کە بە واجبی دەزانن کە خێزان خزمەتی هاوسەری خۆی بکات ئەوەیان کردووە بە بەڵگە کە ئەوانە مەبەستی لەکەلامەکەی خوای پەروەردگار کە دەفەرموێت ﴿الرجالُ قَوامونَ علَى النساء ..... ﴾ {سورة النساء:٣٤} . بەڵام ئەوەی کە هەندێ جار روو ئەدات بەوەی کە پیاو خزمەتی ناو ماڵ بکات بە گشتی وەکو جل شۆرین و نان دروست کردن و گسك لێدان ئەوە زۆر هەڵەیە و پێچەوانەی فیطرتە .

وەهەروەها ئەو عەقدی مارە برینانەی کە دەبەسترێت بە شێوەیەکی گشتی لەسەر عورفی و عادەتی ئەو شوێنە دەوەستێت دیارە عورفیش هەروایە کە ئافرەت ئەبێت کارەکانی ماڵەوەی جێبەجێ بکات ، وەلەم مەسەلەیەدا هیچ جیاوازیەك ناکرێت لەنێوان هیچ ئافرەتێك بۆ ئافرەتێکی تر دەوڵەمەند بێت یان هەژار ڕێزدار بێت لەناو خەڵکدا یان بێ ڕێز هەموو وەك یەکن ئەوەتا یەکێك لە بەڕێزترین ئافرەتان کە فاطمەیە (رەزای خوای لیبێ)کە خزمەتی هاوسەری خۆی دەکرد ٠ وەجارێکیان حاڵی خۆی بۆ پێغەمبەری خوا (ﷺ) باس کرد کە ئیش و کاری زۆر لە ماڵەوەدا دەکات بەڵام پێغەمبەری خوا (ﷺ) پشتگیری نەکرد .

پرسیار : ئەگەر ئافرەت وای بینی کە پیاوەکەی لێی بێتاقەتە و حەز بە مانەوە ناکات لەگەڵیدا بەڵام ئەم حەزی بە مانەوە دەکرد لەگەڵ پیاوەکەیدا چۆن ئەو حاڵەتە چارەسەر ئەکرێت ؟ وەڵام : خوای گەورە دەفەرموێت ﴿وإِن امرأةٌ خافَت مِن بعلِها نشوزاً أو إعراضاً فَلا جناح علَيهما أن يصلِحا بينهما صلحاً والصلح خير ....﴾ {سورة النساء:١٢٨} ٠

ابن کثیر دەفەرموێت (ئەگەر ئافرەت ترسی ئەوەی هەبوو کە مێردەکەی وازی لێ بهێنێت ، یان پشت گوێی بخات ٠ ئەوا ئەتوانێت لە مافی خۆی یان هەندێك لە مافی خۆی ببورێت وەکو خەرجی و جل و بەرگ و هاوشێوەی ئەمانە ٠ وەپیاوەکەش ئەتوانێت ڕازی بێت لەسەری و قبوڵی ئەمە بکات ، وەئەمە هیچی تێدا نیە ئەگەر ئافرەت ئەنجامی بدات وە بۆ پیاویش چاك وایە کە ڕازی بێت لەسەر ئەمە ، وەهەر بۆ ئەمەیە کە خوای گەورە دەفەرموێت ﴿ ... فَلا جناح علَيهما أن يصلِحا بينهما صلحاً والصلح خير ..... ﴾ {سورة النساء:١٢٨} ٠ واتە هیچی تێدا نیە کەبەم شێوەیە ڕێك بکەون و پێك بێنەوە ٠ وە خێر لە پیك هاتنەوەدایە ٠

پرسیار : ئەگەر ئافرەت ویستی لە هاوسەرەکەی نەبوو وەنەیدەویست کە بمێنێتەوە لەگەڵیدا چی دەکات لەم حاڵەتەدا ؟

وەڵام : خوای گەورە دەفەرموێت ﴿...... فَإنْ خِفْتم ألا يقِيما حدود اللّهِ فَلا جناح علَيهما فِيما افْتدت بِهِ ....﴾ {سورة البقرة:٢٢٩} .

ابن کثیر (ڕەحمەتی خوای لێبێت) لە تەفسیرەکەیدا بەرگی (١)دا لاپەڕە (٤٨٣)دا فەرموویەتی ئەگەر ژن و پیاو بەیەکەوە نەدەگونجان ، وەئافرەت بە مافی پیاوەکەی هەڵنەدەستا ، وەخۆشی نە دەویست وەنەی دەتوانی لەگەڵیدا بمێنێتەوە وە ئەوە دەتوانێ مارەییەکەی بۆ بگێڕێتەوە . وەئەمە هیچی تێدانیە ئەگەر ئەنجامی بدات . وە پیاویش هیچی تێدا نیە کە لێی قبوڵ بکات . وە ئەمەیە کە پێی دەوترێت (خُلع) .

پرسیار : ئەگەر ئافرەت داوای جیابوونەوەی کرد لە هاوسەرەکەی بەبێ هیچ هۆیەکی شەرعی چی بۆ هەیە لە هەڕەشەی خوایی ؟

وەڵام : لە ثەوبانەوە (ڕەزای خوای لێبێت) لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) کە فەرموویەتی (أيما إمرأة سَألتْ زَوجها طلاقها من غير ما بأس فحرام عليها رائحة الجنة)[٨]. واتە : هەر چ ئافرەتێك داوای (طلاق) لە هاوسەرەکەی بکات بە بێ هیچ هۆیەکی شەرعی ئەوا بۆنی بەهەشتی لەسەر حەرامە . وە مەسەلەی جیابوونەوە کارێکی نەویستراوە تەنها کۆتایین چارەسەرە دوای بەکارهێنانی هەموو ڕێگا چارەسەرەکانی ترەوە تەنها لە زەرورەتێکی زۆردا نەبێت نابێت ئەنجام بدرێت چونکە ئاشکرایە کەچەند دەرەنجامی زیان بەخشی لێ دەکەوێتەوە کە شاراوە نیە وە لەکاتێکدا ئافرەت داوای جیابوونەوە دەکات کە پیاو

[٨] حديث صحيح رواه أبو داود (٢٢٢٦) والترمذي (١١٨٧) ، وابن ماجة (٢٠٥٥) .

هەڵنەستێت بە ئەركی سەرشانی بەرامبەر بە خێزانەكەی یان لە ڕووی دینەوە زەرەرمەندێت ئەگەر لەگەڵیدا بمێنێتەوە . خوای گەورە دەفەرموێت ﴿....فَإمساكٌ بِمعروفٍ أو تسريح بِإحسانٍ.....﴾ {سورة البقرة:٢٢٩} . وە خوای گەورە دەفەرموێت : ﴿ للذِين يؤْلُونَ مِن نسآئِهم تربص أربعةِ أشهرٍ فَإنْ فَآؤوا فَإن اللّه غَفُور رحِيم*وإنْ عزمواْ الطلاق فَإن اللّه سمِيع عِلِيم﴾ {سورة البقرة:٢٢٦-٢٢٧} .

چی پێویستە لەسەر ئافرەت لە كاتی كۆتایی هاتنی عەقدی (زەواج)دا ؟ دیارە جیابوونەوەی ژن و مێرد دوو جۆرە : یەكەمیان جیابوونەوەیەكە لە ژیاندا ، دووەمیان جیابوونەوەیە بە هۆی مردنەوە ، وەهەردوو جۆرەكە واجبە لەسەر ئافرەت كە (عدة) ڕابگرێت واتا ئەو كاتە كە شەرع دایناوە بۆ شوكردنەوە تا ئەو كاتە ، وەحیكمەت و مەبەست تیایدا دڵنیاییە بەوەی كەسك پڕی هەبێت یان نا نەوەكو شوكردنەكەی نزیك بێت و سك پڕبوونی گوماندار بێت و ببێتە هۆی كێشە و وون بوونی وەچە ، وە ڕێزگرتنیشە بۆ عەقدەكەی پێشووتر وەهەروەها حورمەتێكە بۆ مێردی پێشوو ، وەدەربڕینی خەفەتێكە بە جیابوونەوەی هاوسەری پێشووی .

وە (عدة) چوار جۆرە :-

<u>***جۆری یەكەم :***</u> (عدة)ی سك پڕە : واتا كە مێردەكەی دەمرێت ئەم سكی پڕە . وەكاتەكەشی بە دانانی سكەكەیەتی ، ئیتر ئەگەر طەلاقدانیش بێت طەلاقی ئاشكرا بێت كە مەجالی تێدا نەمابێت یان طەلاقی (ڕەجعی) بێت واتە مەجالی تێدامابێت مێردەكەی مابێت یان مردبێت . وەكو خوای گەورە دەفەرموێت ﴿....وَأُوْلَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَن يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ....﴾ {سورة الطلاق:٤}. واتە : ئەوانەی كە سك پڕن كاتەكانیان ئەوەیە كە منداڵەكەیان دەبێت .

<u>***جۆری دووەم :***</u> (عدة)ی طەلاقدراوێكە كە لە كاتی (حیض)دا بێت ، كە ئەویش دەبێت سێ جار (حیض) بشوات وەكو خوای گەورە دەفەرموێت ﴿وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ ثَلاَثَةَ قُرُوَءٍ.....﴾ {سوره البقره:٢٢٨} . واتە : ئەو طەلاقدراوانەی كە سكیان نییە كاتەكەیان دەبێت سێ جار لە (حیض) پاك ببنەوە.

(ثلاثة قروء) واتە سێ (حیض) .

<u>***جۆری سێیەم :***</u> ئەوەیە كە جیابوونەتەوە بەڵام لە (حیض)دا نەبووە ، وە ئەمیش دوو جۆرە : یان منداڵە (حیض)ی نی-یە یان گەورەیە ئیتر (حیض)ی نەماوە لە هەردوو كاتەكەدا یەك (عدة) یان هەیە كە ئەویش (سێ مانگە . وەكو خوای گەورە دەفەرموێت : ﴿واللائِي يئِسن مِن الْمحِيضِ مِن نسائِكُم إِن ارتبتم فَعِدتهن ثَلاثَةُ أشهرٍ واللائِي لَم يحِضن وأُولات الأحمال أجلُهن أن يضعن حملهن ومن يتقِ الله يجعل له مِن أمرِهِ يسراً﴾ {سورة الطلاق:٤} .

<u>***جۆری چوارەم :***</u> ئەوەیە كە هاوسەرەكەی مردبێت خوای گەورە (عدة)ەكەی بۆ دیاری كردووە وەكو دەفەرموێت ﴿وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجاً يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْراً ..... ﴾ {سورة البقرة:٢٣٤} . واتە : كاتەكەیان چوار مانگ و دە ڕۆژە . ئەمە ئەگەر هاوسەرەكەی چووبێتە لای یان نە چووبێت . گەنج بێت یان پیر بێت هەمان كاتی هەیە . بەڵام سك پڕ ناگرێتەوە چونكە باسمان كرد كە كاتەكەی ئەو ئەوەیە كە منداڵەكەی ببێت . تەواو لە (الهدي النبوي) إمام ابن القيم ، بەرگی (٥) لاپەڕە (٥٩٤-٥٩٥) وەرگیراوە .

ئەو كارانە چین كە حەرامن بكرێت لەگەڵ ئافرەتێكدا كەلە (عدة)دا بێت :-

١- حوكمی مارەكردنیان :-

أ:- ئافرەتێك كە لە (عدة)یە كەیدا بێت كە طەلاقەكەی مەجالی تێدا مابێت حەرامە مارەبكرێت بەڕاستەو خۆ یان بە ناڕاستەو خۆیی پێی بوترێت بۆ یەكێك كە بیەوێت مارەی بكات . چونكە حوكمی ئافرەتانی خاوەن مێردیان هەیە و بۆ كەس نییە داوای شوكردنەوەیان لێ بكات چونكە هێشتا لەژێر عەقدی مێردەكەیدا ماوە .

ب:- ئافرەتێك كە لە (عدة)يەكدابێت مەجالی گەڕانەوە بۆ لای مێردەكەی نەمابێت . ئەمەش حەرامە داوای شوكردنی لێ بكرێت . ئەگەر داواكردنەكە ڕاستەوخۆیی بوترێت . بەڵام ئەگەر بە ناڕاستەو خۆیی بووترێت ئەوا دروستە بەو ئایەتەی خوای گەورە دەفەرموێت : ﴿ولاَ جناح علَيكُم فِيما عرضتم بِهِ مِن خِطْبةِ النساء أَو أَكْننتم فِي أَنفُسِكُم عِلم اللّه أَنكُم ستذْكُرونهن ولَكِن لا تواعِدوهن سِرا إِلا أَن تقُولُواْ قَولاً معروفًا ولاَ تعزِمواْ عقْدةَ النكاح حتى يبلُغَ الْكِتاب أَجلَه واعلَمواْ أَن اللّه يعلَم ما فِي أَنفُسِكُم فَاحذَروه واعلَمواْ أَن اللّه غَفُور حلِيم﴾ {سوره البقره:٢٣٥} .

واتە : هیچی تێدانییە ئەگەر بە ناڕاستەوخۆ داوای ئەو ئافرەتانە بكەن بۆ مارەكردنیان بەڵام بە ئاشكرا ووتنی دەرخستنی ئارەزووی هێنانی ئەو ئافرەتەی تێدایە . وەكو ئەوەی كە یەكسەر بڵێت دەمەوێت تۆ مارەبكەمەوە . چونكە لەوانەیە هاندانی ئافرەتەكەبێت و وابزانێت كە (عدة)ەكەی تەواو بووە بەڵام خۆی لە بنەڕەتدا تەواو نەبووبێت . بەڵام بە ناڕاستەو خۆ ئەمەی تێدا دروست نابێت وە ئیش كردنە بەو ئایەتەی خوای گەورەش وە نموونەی ناڕاستەو خۆ وەكو ئەوەی بڵێت ئەگەر كوڕێكی ئاوا بەو شێوەیە هەبێت شووی پێدەكەیت كە نیشانەكانی نیشانەی خۆی بێت یان بڵێت حەق وایە شووبكەیت بە یەكێك كە ئەم مەرجانەی تێدابێت كە هەر مەرجەكانی خۆی بڵێت . وەدەبێت ئەم ئافرەتەش كە (طەلاقەكەی) مەجالی تێدا نەماوە یان مێردەكەی مردووە . بە ناڕاستەوخۆ وەڵام بداتەوە . بەڵام بۆ ئەو ئافرەتەی كە مەجالی گەڕانەوەی لای مێردی ماوە . حەڵاڵ نییە كە بەڕاستەوخۆ یان بە ناڕاستەوخۆ جوابی هیچ كەسێك بداتەوە .

٢- حەرامە مارەببڕدرێت كە لە (عدة)دا بێت :- وەكو خوای گەورە و میهرەبان دەفەرموێت ﴿.... ولاَ تعزِمواْ عقْدةَ النكاح حتى يبلُغَ الْكِتاب أَجلَه واعلَمواْ أَن اللّه يعلَم ما فِي أَنفُسِكُم فَاحذَروه واعلَمواْ أَن اللّه غَفُور حلِيم﴾ {سوره البقره:٢٣٥} .

إمام ابن كثير لە تەفسیرەكەیدا بەرگی (١) لاپەڕە (٥٠٩)دا دەفەرموێت واتە : عەقدی مارەبڕین مەبەستن تا كاتی (عدة)ەكەی تەواو نەبێت وەكو زانایان لەسەر ئەوەن كە ئەو عەقدە دانامەزرێت كە لەكاتی (عدة)دا بێت . تەواو .

دوو سوود :-

یەكەم : هەرچ ئافرەتێك طەلاق بدرێت پێش ئەوەی هاوسەرەكەی بچێتە لای ئەوا هیچ (عده)یەكی نییە بەو ئایەتەی كە خوای گەورە دەفەرموێت : ﴿يا أَيها الَذِين آمنوا إِذَا نكَحتم الْمؤمِناتِ ثُم طَلَّقْتموهن مِن قَبلِ أَن تمسوهن فَما لَكُم علَيهِن مِن عِدةٍ تعتدونها فَمتعوهن وسرحوهن سراحا جمِيلًا﴾ {سورة الأحزاب:٤٩} .

هەر ئیمام ابن كثیر (ڕەحمەتی خوای لێبێت) لە تەفسیرەكەیدا بەرگی (٥) لاپەڕە (٤٧٩)دا دەفەرموێت ئەم حوكمە هەموو زانایان لەسەری كۆدەنگن كە ئەگەر ئافرەت پێش چونەلای طەلاق درا ئەوا یەكسەر دەتوانێت شوی خۆی بكاتەوە وە هیچ (عدة)یەكەی نییە .

دووەم : ئەگەر طەلاق درا پێش (كاری شەرعی) ئەوا مارەییەكەی نیوەی دەكەوێت ، خۆ ئەگەر مارەیی نەبوو . ئەوا جل و بەرگ و هاوشێوەی ئەمانەی لە پێویستی خۆی بۆ دەكرێت .

وە ئەگەر طەلاق درا دوای (جیماع) ئەوا هەموو مارەییەكەی دەدرێتێ وەكو خوای گەورە دەفەرموێت ﴿لا جناح علَيكُم إِن طَلَّقْتم النساء ما لَم تمسوهن أَو تفْرِضواْ لَهن فَرِيضةً ومتعوهن علَى الْموسِعِ قَدره وعلَى الْمقْتِرِ قَدره متاعاً بِالْمعروفِ حقًّا علَى الْمحسِنِين﴾ {سوره البقره:٢٣٦} . تا ئەو ئایەتەی خوای گەورە دەفەرموێت ﴿وإِن طَلَّقْتموهن مِن قَبلِ أَن تمسوهن وقَد فَرضتم لَهن فَرِيضةً فَنِصف ما فَرضتم إَلا أَن يعفُونَ أَو يعفُو الَذِي بِيدِهِ عقْدةُ النكاح وأَن تعفُواْ أَقْرب لِلتقْوى ولاَ تنسواْ الْفَضلَ بينكُم إِن اللّه بِما تعملُونَ بصِير﴾ {سوره البقره:٢٣٧} .

واتە : هیچتان لەسەر نییە ئەی پیاوان كە خێزانەكانتان طەلاق بدەن كەنەگونجان ئەگەر پێش كاری شەرعی بوو واتە مارەییەكەی فەرز نەبووبوو ، وەئەگەر لەمەدا دڵی ئافرەتان ناڕەحەت بوو شتێكی دەكرێتێ) وەئەمەش بەپێی توانای

مێردەکەیە زۆر بێت یان کەم وەکو ئەوەی کە باوە لەناو خەڵکیدا ، ئنجا خوای گەورە باسی دەکات کە نیوەیی ئەو مارەی-یەی بدرێتی .

وە ئیبن کثیر (ڕەحمەتی خوای لێبێت) لە تەفسیرەکەیدا بەرگی (١) لاپەڕە (٥١٢)دا دەفەرموێت : (ئەم نیوەیی مارەیی-دانە بەو شێوەیە مەسەلەیەکی کۆدەنگی نێوان زانایانە وە هیچ جیاوازیەکیان لەمەدا نییە .

٣- پێنج شت هەن لەسەر ئافرەت حەرامە ئەنجامیان بدات لە کاتێکدا کە هاوسەرەکەی مردبێت و هێشتا (عدة)ی تەواو نەبووبێت :-

یەکەمیان :- خۆبۆنخۆشکردن بەهەموو جۆرەکانیەوە . نابێت بۆن بدات لەلاشەی وە نابێت بیدات لە جل و بەرگی . وە هیچ شتێکی تر کە بۆنخوشبێت نابێت هەڵیگرێت . وەکو لە بەشێکی فەرموودەکەی پیغەمبەردا (ﷺ) کە دەفەرموێت (ولا تمس طيبا) واتە : بۆنی خۆش نادات لە خۆی .

دووەمیان :- جوانکاری لە لاشەیدا وەکو بۆیەکردنی پەنجەکانی و خەنە بەکارهێنان و چاو ڕەش کردن و هەموو بابەتێك کە جوانکاری تێدابێت . مەگەر چاو ڕەش کردنەکە زۆر زەرور و پێویست بێت بۆ چارەسەری نەخۆشی چاو نەوەکو بۆ جوانی ئەویش دەبێت بەشەو بەکاری بهێنێت بەڵام بەڕۆژ بیسرێتەوە .

سێیەمیان :- خۆڕازاندنەوە بە جل و بەرگێك کە ڕازاوە بێت حەرامە . وەدەبێت جل و بەرگێك بپۆشێت کە جوانکاری و ڕازاوەیی تێدانەبێت .

چوارەمیان :- لەدەست کردنی بازنگ تەنانەت ئەنگوستیلەش دروست نییە .

پێنجەمیان :- نابێت لە ماڵێکەیدا بمێنێتەوە کە پێشتر ماڵی خۆی نەبووە وە نابێت ماڵەکەی خۆی بەجێ بهێڵێت مەگەر عوزرێکی شەرعی هەبێت وە نابێت بچێت بۆ سەردانی نەخۆش . وەنابێت بچێت بۆ سەردانی هاوڕێ و خزم . بەڵام دروستە بە ڕۆژ بۆ کارە زەروریەکانی خۆی بچێتە دەرەوە . وەلەدوای ئەم پێنج خاڵە . کارەکانی تری بۆ دروستە لەوەی خوای گەورە بۆی حەڵاڵ کردوە . وەکو ئیمام ابن القيم لە (الهدي النبوي)دا لە بەرگی (٥) لاپەڕە (٥٠٧)دا دەفەرموێت : ڕێگری ناکرێت بۆ ئەو ئافرەتەی کە هاوسەرەکەی مردبێت لە (عدة)دا بێت کە نینۆکی بکات و بن باڵی چاك بکات قژی کورت بکاتەوە و خۆی بشوات و قژی دابهێنێت .

وە شیخ (الإسلام ابن تيمية) (ڕەحمەتی خوای لێبێت) لە (مجموع الفتاوى)دا لە بەرگی (٣٤) لاپەڕە (٢٧-٢٨)دا دەفەرموێت : بۆ ئەو ئافرەتە دروستە لەوەی کە خوای گەورە حەڵاڵی کردوە بخوات و بخواتەوە وەکو میوە و گۆشت و خواردنەوەی حەڵاڵ . هەتاوەکو فەرموویەتی لەو کارانەشی کە شەرعین بۆی دروستە کە ئەنجامی بدات . وەکو نەخش کردن(التطرين) و بەرگ دروینی و چنین و جگە لەمانەش لەو کارە گشتیانەی کە ئافرەتان ئەنجامی دەدەن . وەهەروەها بۆی دروستە کە قسە و گفتوگۆ ئەنجام بدات لەگەڵ پیاواندا بەمەرجی داپۆشراوی . وەئەمە لە سوننەتدا هاتووە . لە کاتێکدا کە ئافرەتانی مێردەکانیان مردبێت قسەیان لەگەڵ پێغەمبەردا (ﷺ) کردوە .

مافی بڵاوکردنەوەی پارێزراوە بۆ سایتی بەهەشت

www.ba8.org